Journal of Intelligent Strategic Management
Vol(4), 527-562.
Bumara.ir

Identifying and prioritizing factors affecting asymmetric wars based on Islamic-Iranian values using the DEMATEL approach

Eisa Habibi — Department of Public Administration, Deh.C., Islamic Azad University, Isfahan , Iran.

Seyed Rasool Aghadavood Jolfaei * — Department of Public Administration, Deh.C., Islamic Azad University, Isfahan , Iran.

Mashaalah Valikhani Dehaghani — Department of Public Administration, ST.C., Islamic Azad University, Tehran , Iran.

Abstract

This research aims to identify and prioritize factors affecting asymmetric wars based on Islamic-Iranian values using the DEMATEL technique. This research was conducted using a mixed method. In the first stage of the qualitative part, 423 items were identified and extracted as concepts from the content analysis of the documents examined using the grounded theory method through open coding, and in the second stage, 90 codes were identified using 9 interviews with activists in the field of asymmetric wars, and by combining and integrating the extracted indicators, 12 dimensions were finally identified. In the quantitative stage, the obtained elements were evaluated and prioritized using a questionnaire and the DEMATEL technique. In this section, the statistical population of the study included volunteer and non-volunteer forces, university professors, and specialized military educational institutions, and 384 people were selected as a statistical sample using the Morgan table and convenience sampling. The results of the study showed that the political factor was given the highest priority, and the dimensions of the ability to create innovation in military operations, managerial characteristics, knowledge and awareness in the field of asymmetric warfare, economic factors, information capabilities, social and cultural factors, training, equipment, geographical location, individual-psychological characteristics, and military power were ranked second to twelfth, respectively.

Keywords: Management, Asymmetric Warfare, Iranian Islamic Values, Dematel Approach, Mixed Method

How to Cite: Habibi, E. , Aghadavood Jolfaei, S. R. and Valikhani Dehaghani, M. (2025). Identifying and prioritizing factors affecting asymmetric wars based on Islamic-Iranian values using the DEMATEL approach. Journal of Intelligent Strategic Management ,4(4), 527-562.

doi: 10.87453/bumara.2026.373601.4861

Intelligent Strategic Management (JISM) in Development and Evolution is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License.

© Authors

* Corresponding Author : 1288806736@iau.ir

Original Research
Received: 2025/07/05
Review: 2025/08/23
Accepted: 2025/09/04
eISSN: 2891-4128

نشریه مدیریت استراتژیک هوشمند
دوره ۴، شماره ۴، زمستان، ۱۴۰۴، ۵۶۲-۵۲۷
Bumara.ir

مقاله پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۱۴
بازنگری: ۱۴۰۴/۰۶/۰۱
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۳
eISSN: 2891-4128

شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر جنگ‌های نامتقارن بر اساس ارزش‌های اسلامی- ایرانی با استفاده از رویکرد دیمتل

عیسی حبیبی | گروه مدیریت دولتی، واحد دهاقان، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

سید رسول آقاداود جلفایی* | گروه مدیریت دولتی، واحد دهاقان، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

ماشاله ولیخانی دهاقانی | گروه مدیریت دولتی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

این پژوهش باهدف شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر جنگ‌های نامتقارن بر اساس ارزش‌های اسلامی- ایرانی با استفاده از تکنیک دیمتل انجام‌شده است. این پژوهش به روش آمیخته انجام شد. در مرحله اول بخش کیفی، از تحلیل محتوای متون اسناد بررسی‌شده با استفاده از روش گرندد تئوری طی کدگذاری باز تعداد ۴۲۳ مورد به‌عنوان مفاهیم شناسایی و استخراج گردید و در مرحله دوم با استفاده از ۹ مصاحبه با فعالان حوزه جنگ‌های نامتقارن ۹۰ کد شناسایی شد و با ترکیب و تلفیق شاخص‌های استخراج‌شده درنهایت ۱۲ بعد شناسایی گردید. در مرحله کمی، عناصر به‌دست‌آمده با استفاده از پرسشنامه و تکنیک دیمتل ارزیابی و اولویت‌بندی گردید. در این بخش، جامعه آماری پژوهش شامل نیروهای داوطلب مردمی و غیره داوطلب، اساتید دانشگاه و مؤسسات آموزشی تخصصی نظامی بود که با استفاده از جدول مورگان و نمونه‌گیری در دسترس، تعداد ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب گردید. نتایج پژوهش نشان داد، عامل سیاسی، بالاترین اولویت را به خود اختصاص داد و ابعاد قابلیت خلق نوآوری در عملیات نظامی، ویژگی های مدیریتی، دانش و آگاهی در حوزه جنگ های نامتقارن، عوامل اقتصادی، توانمندی‌های اطلاعاتی، عوامل اجتماعی و فرهنگی، آموزش، تجهیزات، موقعیت جغرافیایی، ویژگی¬های فردی- روان‌شناختی و نیز قدرت نظامی، به ترتیب در اولویت دوم تا دوازدهم قرار گرفتند.

کلیدواژه‌ها: مدیریت، جنگ نامتقارن، ارزش‌های اسلامی ایرانی ، رویکرد دیمتل، روش آمیخته

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

استناد به این مقاله: حبیبی، عیسی و آقاداود جلفایی، سید رسول و ولیخانی دهاقانی، ماشاله . (۱۴۰۴). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر جنگ‌های نامتقارن بر اساس ارزش‌های اسلامی- ایرانی با استفاده از رویکرد دیمتل.مدیریت استراتژیک هوشمند, ۴(۴) , ۵۲۷-۵۶۲.

مدیریت استراتژیک هوشمند (JISM) در توسعه و تکامل تحت مجوز بین‌المللی کریتیو کامنز با شرایط انتساب-غیرتجاری ۴,۰ منتشر می‌شود.
©نویسندگان

* نویسنده مسئول: 1288806736@iau.ir

مقدمه

توجه کارشناسان سیاست دفاعی جهان به نتایج حاصله از به‌کارگیری شیوه‌های نبرد نامتقارن در جنگ‌های گذشته و امروزی و پیامدهای شگرف و موفقیت‌های متعددی که بازیگران ضعیف‌تر (ازلحاظ نیروی نظامی ، فناوری، تجهیزات و....) با استفاده از شیوه‌های نبرد نامتقارن در مقابل کشورهای قدرتمند در جنگ‌ها به دست آورده‌اند، این شیوه نبرد، به یکی از راه‌کارهای واقعی بازیگران ضعیف در جنگ‌ها، مقابل نیروهایی قوی‌تر تبدیل‌شده است که از لحاظ تاکتیکی موجب کسب پیروزی در میدان نبرد و در ابعاد استراتژیک علاوه بر ایجاد بازدارندگی، منجر به تحمیل طولانی‌مدت بازیگران ضعیف بر دشمن قوی‌تر می‌شود. مفهوم جنگ نامتقارن؛ بر مبنای شیوه دفاع و مقاومت در برابر مهاجم قوی‌تر بدین شکل بسط و گسترش‌یافته است که نیروهای عمل‌کننده در مقایسه با ساختارهای رایج و صورت‌بندی‌های پیچیده در ارتش‌های کلاسیک و مدرن، بیشتر بر عامل انسانی و انگیزه‌های وی تکیه‌دارند. شیوه جنگ نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی به‌عنوان یکی از مناسب‌ترین شیوه‌های نبرد، برای حفظ و دفاع از انقلاب اسلامی ایران و همچنین شیوه‌ای مناسب و بازدارنده برای سایر کشورهای استقلال‌طلب و آزادی‌خواه در جهان است که می‌تواند ارتش‌های متجاوز استکباری و یا ارتش‌های متجاوز موردحمایت استکبار را در نبردهای احتمالی آینده زمین‌گیر و ناکام نموده و همچنین در جنگ با نیروهای تروریستی موردحمایت استکبار و حکومت‌های ارتجاعی منطقه مقابله به مثل مؤثر نماید. مدیریت مناسب این شیوه نبرد، علیرغم داشتن اشتراکاتی در همه جنگ‌های نامتقارن، بر اساس شرایط اختصاصی، متناسب با معیارهای بومی، ارزش‌های ملی و سایر مؤلفه‌های تأثیرگذار در تجهیز و به‌کارگیری منابع هر ملت، شکل‌گرفته و بنیان نهاده می‌شود.

جمهوری اسلامی ایران برای رسیدن به آرمان‌های خود و مقابله با دسیسه‌ها، جنگ‌های نرم و سخت، تحریم‌ها و محدودیت‌ها در عرصه‌های مختلف علیه نظام جمهوری اسلامی ایران،که توسط ائتلاف ناشناخته آمریکا و متحدان غربی آن به همراه برخی از مخالفان نظام در منطقه به‌منظور براندازی یا انحراف انقلاب اسلامی ایران از اهداف و آرمان‌های خود، شکل گرفت و همچنین در مقابله با جنگ تحمیلی و نابرابر، علیه نظام نوظهور ج،ا، ایران؛ در شرایطی که نیروهای مسلح ج، ا، ایران به دلایل متعدد آمادگی نبرد با ارتش مسلح را نداشتند و سپاه پاسداران هنوز به‌درستی و نظامی شکل نگرفته بود و با

حمایت گسترده نظامی و تشکیلاتی این ائتلاف علیه ایران در سی و یکم شهریور۱۳۵۸ آغاز شد که ایران به‌ناچار شیوه جنگ و مبارزه نابرابر را در عرصه‌های سیاسی، فرهنگی و نظامی را بکار گرفت و روش فرهنگ و سیاست نامتقارن را اجرا و تاکنون در عرصه نظامی از آن استفاده می‌کند. این روش جنگی یک روش بسیار پیچیده جنگی است که توسط جمهوری اسلامی ایران ابداع‌شده است و عمدتاً از فرهنگ و سیاست سرچشمه می‌گیرد. وقتی دو کشور به‌طور متقارن باهم وارد جنگ می‌شوند، پنج حلقه ساختار آن‌ها در مقابل یکدیگر قرار می‌گیرند تا اینکه یکی از این دو با کسب یک امتیاز بتواند حتی در قلب ساختار دشمن نفوذ کند پس یک کشور با دنبال نمودن جنگ نامتقارن تلاش خواهد کرد حلقه پنجم ساختارش را برای تحمیل سریع‌تر و آسان‌تر خـود تقویت کند درواقع سلاح‌های قوی‌تر و پیچیده‌تر می‌تواند امکان دستیابی مستقیم به حلقه‌های مرکزی دشمن را میسر نماید، این وضعیت در مورد سلاح‌های هسته‌ای صدق می‌کند که امکان نابودی حلقه اول (مغز) را فراهم می‌کند بدون آنکه در ابتدا ملزم به پشت سر گذاشتن سایر حلقه‌های ساختار باشد(خسروی و تجبر،۲۱:۱۳۹۶).

مدیریت جنگ‌های نامتقارن در سایر کشورها و در دوره‌های مختلف باوجود برخی اشتراکات ، دارای تفاوت‌هایی به‌خصوص در اهداف و نتایج بوده است. چنین مدیریتی در پیروزی انقلاب اسلامی در سال‌های آغازین این دوره تاریخی به رهبری امام خمینی(ره)، آن‌هم با دستان خالی، در جنگ تحمیلی در برابر رژیم سیاسی عراق باوجود برخورداری از حمایت‌های همه‌جانبه قدرت‌های استکباری جهان، جنگ کشورهای استعمارگر علیه دیگر ملت‌ها و همچنین در جنگ‌های محور مقاومت، موفقیت و کارآمدی بهتری را به همراه داشته است. در کشور جمهوری اسلامی ایران که ارزش‌ها بر اساس مکتب فکری اسلامی- ایرانی شکل گرفته است، باید مقولهٔ مدیریت جنگ‌های نامتقارن در حوزه‌ی دفاعی نیروهای مردمی نیز تحت زیرمجموعه این مکتب مدل‌سازی و اجرا گردد.

در این پژوهش شیوهایی مناسب در فرایند به‌کارگیری مؤثر و کارآمد منابع انسانی و مادی در برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل به را ی دستیابی به اهداف سازمانی، بر اساس نظام ارزشی جامعه و بر اساس فرضیات جنگ‌های نامتقارن ارائه می‌گردد. این پژوهش به دنبال شناسایی و اولویت‌بندی مدیریت جنگ نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی است که بافرهنگ و ارزش‌های دینی و ملی جمهوری اسلامی ایران سازگاری و ارتباطی تنگاتنگ دارد و بر اساس جهان‌بینی الهی امام خمینی(ره) و خلاقیت

فرماندهان و مدیران عرصه‌های مختلف دفاع مقدس و درصحنه‌های جنگ و نبرد شکل گرفته است تا بستر لازم در این زمینه را ایجاد نماید. در این پژوهش با توجه به ارزش‌های انقلابی و اسلامی موجود در کشور ایران که خود زیرمجموعهٔ مکتب فکری اسلامی- ایرانی است عوامل مدیریت جنگ‌های نامتقارن شناسایی گردید.

مبانی نظری پژوهش

جنگ نامتقارن هم‌اکنون در دانشگاه‌های نظامی جهان به نام ایران تدریس می‌شود و توسط جمهوری اسلامی ایران در موضوع اقتصاد مقاومتی و در فضای اقتصاد نامتقارن به کار گرفته می‌شود (عباسی، ۱۳۹۲). در جنگ تحمیلی و نامتقارن ارتش بعث عراق علیه ج.ا. یران که از حمایت سازمانی و امکانات مادی و مالی اکثر قدرت‌های بزرگ برخوردار بود و از انواع سلاح‌های متعارف و غیرمتعارف استفاده می‌کرد؛ دو رویکرد برجسته مدیریتی در کشور برای دفاع در برابر تهاجم ارتش بعث عراق شکل گرفت. ازآنجایی‌که تقویت مؤلفه‌های تأثیرگذار بر راهبردهای نظامی و دفاعی هر ملت از عوامل حیاتی در فضای نامتقارن بین‌المللی است؛ با تقویت و توسعه مؤلفه‌های مؤثر بر قدرت دفاعی می‌توان حیات، بقاء و موفقیت خود را در آینده تأمین و تضمین نمود.

آمادگی نظامی به‌عنوان مهم‌ترین راهبرد نظامی و دفاعی در سایه وجود یک مدیریت نظامی توانمند ،کارا و مقتضی حاصل می‌شود، ازاین‌رو، وجود تدابیر و مدیریت مناسب و مقتضی در نیروهای مسلح هر کشور اهمیت و ضرورت دوچندان دارد. و شواهد نیز حاکی از آن است که هنوز هیچ جایگزینی برای جبران خلأ ناشی از مناسب نبودن و ضعف مدیریت نیروهای نظامی در هر کشور یافت نشده است، لذا استفاده از الگوی مدیریت مقتضی، قوی و توانمند در حوزه دفاعی و امنیتی و تحلیل‌های راهبردی امنیت دفاعی و ملی کشورها ازجمله جمهوری اسلامی ایران که همواره با تهدیدات روزافزون آمریکا ، اسرائیل و نیروهای تروریستی موردحمایت استکبار و رژیم‌های مخالف منطقه علیه جمهوری اسلامی ایران روبرو است، به‌عنوان یکی از پاد استراتژی‌های نامتقارن جمهوری اسلامی ایران در حوزه دفاعی جمهوری اسلامی ایران از اهمیت و ضرورت بسیار زیادی برخورداراست.

ضرورت تحقق هدف‌های مندرج در سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران، در بعد دفاعی - امنیتی :هدف اصلی و آرمانی، تبدیل ایران به قدرت برتر منطقه با ویژگی‌های امن، مستقل و مقتدر با سامانه دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه تعریف‌شده

است که بر اساس آن توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی در استقرار امنیت و دفاع از کشور و انقلاب، با بالا بردن توان کمی و کیفی (نیروهای مردمی) بسیج را می‌توان از ابعاد و مؤلفه‌های عمق این راهبرد در بعد دفاعی بیان کرد.خدای متعال در سوره انفال آیه ۶۰ می‌فرماید: «هر نیرویی در قدرت دارید برای مقابله با دشمنان آماده‌سازید....[۱]». آمادگی شما، دشمن را بیمناک می‌کند؛ نه بیمناک از تجاوز شما - که شما اهل تجاوز نیستید - بیمناک از ایستادگی شما، بیمناک از فکر حمله به شما در نظام جهانی امروزه ، تکیه به قدرت سرنیزه و اسلحه می‌تواند در ارتباط میان ملت‌ها و کشورها تعیین‌کننده باشد، در دنیایی که قلدرانی با داشتن مشت‌های پولادین بخواهند سرنوشت ملت‌ها را در دست بگیرند-در دنیای مادی-آن ملتی از آسیب محفوظ می‌ماند که ثابت کند آماده دفاع است (بخشی از بیانات امام خامنه‌ای در دانشگاه افسری امام علی (ع) ۱۳۹۰).

علل گرایش جمهوری اسلامی ایران به جنگ نامتقارن

تنهایی استراتژیک ایران: نگاهی کوتاه به مرزهای جغرافیایی ایران نخستین و مهم‌ترین خصیصه بارز آن را نمایان می‌سازد: فقدان مرزهای طبیعی دفاعی ایران نه همچون کشورهایی از قبیل بریتانیا و یا آمریکاست که به‌واسطه دریاها محیط گشته باشد و نه همچون کشورهایی کوچک محصور در میان رشته‌کوه‌های بلند و تسخیرناپذیر. از سوی دیگر به‌رغم آن‌که ایران در تاریخ از سوی یونانی‌ها، اعراب و اقوام مختلف ترک و مغول مورد تهاجم و اشغال قرارگرفته، هیچ‌گاه یونانی، عرب یا ترک نشده است، بلکه برعکس مهاجمان عرب و ترک و مغول تا حد زیادی تحت تأثیر فرهنگی ایران، ایرانی شده‌اند، ایران همچنان زبان و فرهنگ خود را مجزا و مستقل نگاه داشته و با در آغوش کشیدن مذهب تشیع، حتی جایگاهی منحصر به‌فرد برای خود در دل اسلام ایجاد کرده است. اما ایران برای همه این‌ها یک هزینه و بهایی نیز پرداخت کرده است؛ تنهایی و انزوا (شیرن هانتر[2] ۲۰۱۷:۱). ایران به‌عنوان کشوری شیعه‌مذهب و فارسی‌زبان در منطقه خاورمیانه و در میان همسایگانی عرب و پیرو مذهب اهل تسنن قرارگرفته است و همین امر موجب شکل‌گیری نوعی تنهایی راهبردی برای این کشور در ارتباط با محیط پیرامونی‌اش شده است(برزگر[3] ۲۰۰۸:۹۹). این تنهایی و انزوا باعث شده تا ایران در پیرامون و همسایگی خود، هیچ متحد و خویشاوند قومی طبیعی نداشته باشد. حتی کشورهایی که تا حدی

---

۱ و اعدوا لهم ما استطعتم من قوة و من رباط الخیل ترهبون به عدو الله .....

2 Shireen Hunter

3 Barzegar

ازاین‌جهت به ایران نزدیک هستند، نظیر افغانستان و تاجیکستان، به لحاظ مذهبی با ایران فاصله‌دارند و آن‌هایی که به لحاظ مذهبی با ایران قرابت دارند، مانند آذربایجان و عراق، به‌واسطه قومیت و زبان، متفاوت از ایران هستند. این تنهایی برای ایران به معنی آن است که هر کشوری می‌تواند بدون سرزنش از سوی کشورهای دیگر، با ایران بدرفتاری یا توهین کند. هیچ اتحادیه کشورهای فارسی در منطقه در کار نیست که به کمک ایران بیاید. چون ایران یک کشور شیعی است، سازمان همکاری‌های اسلامی نیز زمانی که این کشور مورد بدرفتاری یا توهین قرار می‌گیرد، کمکی به ایران نمی‌کند(شیرن هانتر[1]،۲۰۱۷:۱). این وضعیت تنهایی استراتژیک ایران، باعث شده تا ایران به‌خصوص در دوران حاکمیت جمهوری اسلامی به دنبال ایجاد امنیت درون‌زا و مستقل باشد. به‌نوعی که امروزه در مقایسه با کشورهای بزرگ منطقه‌ای مانند عربستان و ترکیه ایران تنها کشور و قدرتی است که ایجاد امنیت آن بومی و مستقل است.

فرهنگ و ایدئولوژی انقلاب اسلامی: در جنگ نامتقارن وجود نیروی انسانی جان‌برکف و آماده شهادت، نقش مهمی در موفقیت دارد، وقوع انقلاب اسلامی ایران منجر به تحولی محسوس در فرهنگ راهبردی دینی ایرانیان شد. تا پیش از انقلاب، اغلب ایرانیان تشیع را دربرگیرنده فرهنگی انفعالی و متکی بر تقیه تلقی می‌کردند، اما انقلاب اسلامی باعث شد فرهنگ شیعه به ویژگی‌های نوینی نظیر ظلم‌ستیزی، ایثارگری، وطن‌دوستی و مقاومت تجهیز گردد. اگر درگذشته عاشورا نماد مظلومیت شیعیان بود، از این زمان به بعد، به‌صورت نمادی از ظلم‌ستیزی و شهادت‌طلبی آن‌ها تجلی یافت. در این فرهنگ، باورهای دینی آن‌چنان مهم و اساسی‌اند که به خاطر آن‌ها باید از تعلقات دنیوی خویش گذشت. به‌این‌ترتیب، فرهنگ مقاومت و حماسه با تکیه‌بر آموزه‌های دینی به‌سرعت رشد کرد(قنبر لو،۱۳۹۱:۴۳). فرهنگ و ایدئولوژی باعث شد که سربازان ایرانی، چنین مقاومتی را نه‌تنها تکلیف ملی، بلکه مهم‌تر از آن تکلیف دینی بدانند. رسیدن به استقلال یا نفی وابستگی و سلطه صرفاً به خاطر حفاظت از حریم سرزمینی نبود، بلکه فراتر از آن حریم دینی و ارزشی ایرانیان را نیز در برمی‌گرفت. از دیگر مشخصه‌های مهم این فرهنگ، ایثارگری و شهادت‌طلبی بود که در پیروزی نیروهای ایرانی نقش اساسی داشت. ایرانی‌ها در طول جنگ تحمیلی، به خاطر تجهیز به فرهنگ راهبردی خاصی که متأثر از ارزش‌های انقلاب اسلامی بود، موفق به پیروزی در برابر عراق شدند(قنبر لو، ۱۳۹۱:۴۳).

---

1 Shireen Hunter

تجربه جنگ تحمیلی: واقعیت آن است که جنگ تحمیلی، (به لحاظ شاخص‌های مادی و نظامی، جنگی نامتقارن به شمار می‌آید، که در آن‌یک طرف، پیشرفته‌ترین تسلیحات، بالاترین توان رزمی و آمادگی‌های لازم را داشت، ولی طرف مقابل، به دلیل شرایط پس از انقلاب، توان رزمی و آمادگی کافی برای مواجهه با دشمن متجاوز را نداشت. ناکارآمدی استراتژی مستقیم (جنگ کلاسیک) در جنگ ایران و عراق: درگذشته، استراتژی دفاعی ایران اساساً بر حمایت‌های نظامی، لجستیکی و مشاورهای آمریکایی‌ها متکی بود، به همین دلیل، با پیروزی انقلاب اسلامی و خروج ایران از مدار سیاست‌ها و منافع غرب و نیز مبارزه با امریکا و همچنین تصفیه عناصر خائن رأس ارتش، عملاً استراتژی پیشین کارآمدی خود را از دست داد و در این فاصله (از پیروزی انقلاب تا آغاز جنگ)، استراتژی جدیدی نیز شکل نگرفت(درودیان،۱۸:۱۳۹۱).

اتخاذ استراتژی غیرمستقیم (جنگ مردمی): عملیات ثامن‌الائمه (ع) به‌منزله «نقطه عطف» و«حلقه واسط» برای انتقال استراتژی جنگ از وضعیت گذشته به وضعیت جدید بود. سردار محسن رضایی دراین‌باره می‌گوید: عملیات ثامن‌الائمه (ع) نقطه عطف است و به‌عنوان مبدأ آغاز استراتژی مرحله دوم جنگ است و یکی از نقاط «اعتمادبه‌نفس» در استراتژی مرحله دوم، عملیات ثامن‌الائمه (ع) بود که حلقه واسط و مبدأ تحول بود(درودیان،۲۳:۱۳۹۱). با به‌کارگیری استراتژی جنگ مردمی جمهوری اسلامی ایران بارها، از شیوه‌های جنگ نامتقارن سود برد و کشور و رژیم عراق را که از حمایت‌های گسترده بین‌المللی برخوردار بود، متحمل شکست‌های متعددی کرد.

تحریم‌های تسلیحاتی : روش‌های مختلفی برای تأمین تجهیزات و سامانه‌های دفاعی کشورها وجود دارد که در یک نگاه بسیط می‌توان آن روش‌ها را به سه دسته کلی «خرید»، «طراحی و تولید داخلی» یا «طراحی و تولید مشترک در فرایند همکاری» دسته‌بندی نمود. عمده کشورهای درحال‌توسعه، شیوه اول را مبنای کار خود قرار داده و تجهیزات موردنیاز خود را از کشورهای توسعه‌یافته خریداری می‌نمایند و در مواردی نیز از روش سوم یعنی طراحی و تولید مشترک با همکاری کشورهای پیشرفته اقدام می‌نمایند (طهماسبی و همکاران، ۱۶۶:۱۳۹۶).

مطالعه ادبیات تحقیق داخلی و خارجی پیرامون مفاهیمی که به‌عنوان مفاهیم کلیدی و سؤال‌برانگیز در ذهن محقق شکل‌گرفته است نشان از آن داشت که ادبیات نظری فاقد تحقیق و تحقیقاتی هست که نگاهی دقیق به مسئله تحقیق حاضر داشته باشند به‌عبارت‌دیگر

تحقیقی که به دنبال شناسایی و اولویت‌بندی مدیریت جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی باشد در جستجوی محقق پیرامون پیشینه تحقیق یافت نگردید. تحقیقات پیشین عموماً با نگاهی به مؤلفه‌ها و متغیرهای مشخص در حوزه جنگ‌های نامتقارن به‌صورت کلی پرداخته بودند. ذیل به مرتبط‌ترین تحقیقات داخلی و خارجی پیرامون پژوهش پرداخته می‌شود:

غلامی(۱۳۹۸)به بررسی تأثیر به‌کارگیری شیوه‌های جنگ ناهمطراز در مقابله با تهدیدات از منظر سردار سرلشگر پاسدار شهید حاج حسین همدانی پرداخت. در این تحقیق به دو حوزه عملیات جنگ درون‌شهری (چریکی) و جنگ اطلاعات اشاره و موردبررسی قرارگرفته است. نتایج به‌دست‌آمده با استفاده از روش‌های آمار توصیفی مورد تجزیه‌وتحلیل آماری قرار گرفت. این تحقیق ضمن دستیابی به مؤلفه‌های جنگ نا هم‌طراز تلاش دارد، با تعیین میزان تأثیر شاخص‌هایی که سردار شهید حاج حسین همدانی در جنگ نا هم‌طراز جهت کارایی مؤلفه‌ها در مقابل تهدیدات نظامی به دست آورده است، را با استفاده از پرسشنامه و انجام مصاحبه مشخص کند(غلامی،۱۳۹۸:۲۰۱). مرتضویان فارسانی و آقابالازاده (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان" دکترین نظامی کارگزار محور شیوه‌ای نوین در جنگ نامتقارن" را انجام دادند. در این مقاله محقق تلاش نموده تا از منظر هستی شناختی به پدیده دکترین‌های کارگزار محور و نقش عوامل ایدئولوژی و انگاره‌های اجتماعی و فرهنگی در جنگ‌های نامتقارن بپردازد. نتایج نشان داد که دکترین‌های نظامی کلاسیک نگاه رئالیستی به صحنه نبردها داشته و عدم قطعیت صحنه نبرد را حاصل اطلاعات ناقص خود از تجهیزات، امکانات و توانمندی‌های دشمن(تهدید محور) می‌دانند درحالی‌که در فضای نامتقارن کارگزار محور عدم قطعیت حاصل خلاقیت ذهن ایده پرداز کارگزار درصحنه تولید هست و نگاه به صحنه نبرد ایدئالیستی است. پس از تدوین الگوی دکترین‌های نظامی کارگزار محور و طراحی راهبردهای اصلی و فرعی دکترین کارگزار محور شکل می‌گیرد که پیامدهای ذیل حاصل از کارکرد عوامل ایدئولوژی و انگاره‌های اجتماعی و فرهنگی در آن را به دنبال خواهد داشت: الف) وجود نیروی انسانی تعامل محور بر پایه انگاره‌های اجتماعی و فرهنگ. ب) اثربخشی سیستم به‌عنوان ابزار روابط تعاملی و محوریت کارگزار. پ) ایجاد ارده مشترک حاصل از حس مشترک و آگاهی وضعیتی کارگزار درصحنه. ت) وحدت جهد و فرماندهی بر اساس حس مشترک منبعث از ایدئولوژی و انگاره‌های اجتماعی و فرهنگی(مرتضویان فارسانی و آقابالازاده،

۴۷:۱۳۹۷). نصیر(۱۳۹۷) به بررسی جایگاه جنگ نامتقارن در راهبرد امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران پرداخت. پژوهش حاضر باهدف بررسی جایگاه جنگ نامتقارن در راهبرد امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران نوشته‌شده است. در همین راستا پرسش این پژوهش این است که علل گرایش جمهوری اسلامی ایران و ضرورت تداوم یافتن جنگ نامتقارن در راهبرد امنیت ملی ج.ا.ایران چیست؟ نتایج پژوهش نشان داد که ابزارهای جمهوری اسلامی ایران برای جنگ نامتقارن عبارت‌اند از: سپاه پاسداران قدس، نیروی دریایی سپاه پاسداران، نیروهای نیابتی، بسیج مردمی، توانایی موشکی و توانایی سایبری می‌شوند(نصیر ،۱:۱۳۹۷). سهروردی[1]و قیم (۲۰۲۱) به بررسی « ابعاد پاراپلژیک جنگ نامتقارن: تحلیل استراتژیک طرح سیاست تاب‌آوری » پرداخت. نتایج این مطالعه کتابخانه‌ای نشان داد جنگ نامتقارن بازی اعصاب و افکار با کمترین مشارکت قوی برای خسارات بزرگ پیش‌بینی‌شده با ایجاد پاراپلژی جزئی یا دائمی است. تحلیل استراتژیک جنگ نامتقارن از زمان جنگ جهانی اول تا دوران پس از جنگ سرد نشان می‌دهد که شجاعت باعث می‌شود ملت‌ها نبرد جنگ‌جویان را به نبرد هم‌زمان پیروز کنند. باوجود آمادگی‌ها، جنگ نامتقارن به دلیل نامشخص بودن شرایط و کشنده بودن سلاح‌ها دشوار بوده است(سهروردی و قیم،۳۴:۲۰۲۱). گالیلی و شوارتز[2](۲۰۲۱) به مطالعه‌ای با عنوان«. از "شوک و هیبت" تا جنگ نامتقارن در جنگ نظامی مدرن » پرداختند. هدف این مطالعه ارائه راهبردهایی از «شوک و هیبت» تا جنگ نامتقارن در جنگ نظامی مدرن بود. نتایج نشان داد یک عنصر بسیار مهم برای مقابله با جنگ نامتقارن، قدرت روانی جمعیت غیرنظامی است. همان‌طور که گفته شد، یکی از راه‌های جنگ طرف ضعیف در برابر طرف قوی، نشانه‌گذاری حساسیت روانی جمعیت غیرنظامی طرف قوی به‌عنوان هدف است. حمله روانی به مردم غیرنظامی می‌تواند خود را در پرتاب موشک به سمت آن، کنترل اطلاعات، تعدد تلفات سربازانش و کاشتن حس ناامیدی در آن به دلیل درگیری طولانی‌مدت نشان دهد(گالیلی و شوارتز، ۸۵:۲۰۲۱). لل[3](۲۰۱۴) پژوهشی با عنوان"جنگ نامتقارن کشمکش‌های دولتی و غیردولتی" را انجام داد. این پژوهش در مورد مفهوم جنگ نامتقارن، نهادها و بازیگران درگیر و ماهیت واکنش دولت‌ها به آن در قرن بیست و یکم بحث می‌کند. نتایج نشان داد که برای تصمیم‌گیری در مورد پاسخ دولت باید به بررسی ماهیت و تأثیر ابزارها و

1 Sohrewordi
2 Galily, Daniel & Schwartz
2 Lele

تاکتیک‌های مختلفی که توسط بازیگران غیردولتی در نبردهای نامتقارن مورداستفاده قرار می‌گیرد، پرداخته شود. این پاسخ‌ها تا حد زیادی به الگوی و دلایل تهدیدها و نبرد نامتقارن بستگی دارد. پاسخ‌ها می‌تواند به سیاست‌های دولت در مورد یافتن راه‌حل‌هایی برای مقابله با تهدیدهای خارجی بستگی داشته باشد. برای تحقق مفهوم جنگ نامتقارن با بررسی موارد حالت در مقابل درگیری‌های غیردولتی ، نیاز به تحول یک چارچوب تحلیلی است. بااین‌وجود ، به دلیل ماهیت بازیگران درگیر و ماهیت غیرمتعارف ابزارها و تاکتیک‌های مورداستفاده آن‌ها برای انجام جنگ، نباید به‌عنوان یک چرخه کلاسیک عمل – عکس‌العمل دیده شود (لل، ۹۷:۲۰۱۴).

روش پژوهش

این پژوهش جهت تحقق اهداف، در سه مرحله انجام گرفت:

ابتدا بامطالعه کتابخانه‌ای، ضمن بررسی مبانی نظری و تجربی مرتبط با مبحث تحقیق، پیشینه تحقیقات همسو موردبررسی قرار گرفت(در این تحقیق از مستندات، متون و مدارک مرتبط با جنگ‌های نامتقارن استفاده‌شده است).

در مرحله دوم، مستندات، متون و مدارک مرتبط با جنگ‌های نامتقارن با بررسی اسنادی و نیز مصاحبه با خبرگان و سپس، تحلیل موارد مذکور با روش تحلیل محتوی، شناسایی شد.

در این پژوهش، برای شناسایی ابعاد تحقیق از بررسی اسنادی و نیز ابزار مصاحبه و برای تحلیل از روش کدگذاری و مقوله‌بندی داده‌ها مبتنی بر نظریه زمینه بنیاد استفاده شد. در این روش، داده‌های جدید هم‌زمان با تمام داده‌های دیگر مقایسه شدند تا محوریت مطلوب در بین تمام داده‌ها آشکار شود. کدگذاری متون اسنادی و مصاحبه‌ها به‌موازات بررسی متون و انجام مصاحبه‌ها صورت گرفت؛ به این معنی که پس از بررسی هر سند و یا انجام هر مصاحبه داده‌های آن مورد کدگذاری قرار می‌گرفت تا از طریق کدگذاری داده‌ها امر دسته‌بندی و تفسیر آن‌ها صورت پذیرد. با کدگذاری چند مصاحبه نخست پژوهشگر چارچوب ذهنی اولیه را ایجاد کرد و با انجام مصاحبه‌های بعدی، با استفاده از کدهای جدید به‌دست‌آمده، چارچوب ذهنی را توسعه داد. این فرایند تا زمانی ادامه یافت که اشباع نظری حاصل شد و مصاحبه‌ها به پایان رسید. طبقه‌بندی داده‌ها با اطلاق کدهای جداگانه و مرور مکرر و ادغام کدهای مشابه انجام گرفت تا کدهای اصلی تولید شوند. مراحل کدگذاری انجام‌گرفته در پژوهش حاضر عبارت‌اند از کدگذاری باز، کدگذاری محوری

و کدگذاری انتخابی. در ادامه مراحل مطالعه کیفی و تحلیل مصاحبه‌ها بیان می‌شود. مراحل کدگذاری درروش گراندد تئوری به شرح زیر است:

➢ گام ۱: کدگذاری باز

این مرحله از روش گراندد تئوری بلافاصله بعد از اولین مصاحبه انجام می‌شود. به‌عبارت‌دیگر محقق پس از هر مصاحبه شروع به پیدا کردن مفاهیم و انتخاب برچسب‌های مناسب برای آن‌ها و ترکیب مفاهیم مرتبط می‌کند. کدگذاری باز بخشی از تجزیه‌وتحلیل است که به‌صورت مشخص به نام‌گذاری و مقوله‌بندی پدیده‌ها از راه بررسی دقیق آن‌ها می‌پردازد. در ضمن کدگذاری بازداده‌ها به بخش‌های مجزا خرد می‌شوند، برای به دست آوردن شباهت‌ها و تفاوت‌ها مورد مقایسه قرار می‌گیرند و سؤالاتی درباره مقولات مطرح می‌شود. اولین گام در کدگذاری باز برچسب زدن (نام‌گذاری) برای پدیده‌هاست به این صورت که هر پاراگراف را برمی‌داریم به اجزایی تقسیم می‌کنیم و به هرکدام از حوادث، ایده‌ها یا رخدادها نامی می‌دهیم. برای محققان بسیار راحت است که صرفاً نکات اصلی یا جملات را تکرار کنند اما این کار مفهوم‌پردازی نیست بلکه خلاصه گویی است. در هنگام نام‌گذاری برای پدیده‌ها بهتر است واژگانی را انتخاب کرد که آن‌قدر انتزاعی باشند که حداقل ده واقعه متفاوت ولی دارای ماهیت یکسان را پوشش دهد. گام بعدی در کدگذاری باز کشف مقوله‌ها می‌باشد. وقتی در داده‌ها پدیده‌های خاصی را مشخص کردیم آنگاه می‌توانیم مفاهیم را بر محور آن‌ها گروه‌بندی کنیم. این کار تعداد واحدهایی را که باید با آن‌ها کارکنیم کاهش می‌دهد. روند طبقه‌بندی مفاهیم را که به نظر می‌رسد به پدیده‌های مشابه ربط پیدا می‌کند مقوله پردازی نامیده می‌شود. به مقوله‌ای که کدهای (برچسب‌های) مرتبط را در برمی‌گیرد یک نام مفهومی داده می‌شود. باید توجه داشت که این نام باید انتزاعی‌تر از اسامی مفاهیمی (کدها) باشد که مجموعه آن‌ها مقوله را تشکیل می‌دهد. مقولات دارای قدرت مفهومی‌اند زیرا قادرند دیگر مفاهیم را بر محور خود جمع کنند. در اینجا لازم است توضیح مختصری در مورد کد، مفهوم و طبقه ارائه دهیم:

- کدها، واحدهای پایه‌ای (یا خرد) تحلیل هستند؛ زیرا از (تصویر ذهنی و) مفهوم‌سازی داده‌ها نظریه شکل می‌گیرد، نه به‌تنهایی از خود داده‌های واقعی.

- مفاهیم، در نظریه سازی داده بنیاد زیر مقوله‌هایی از نوع کدهای باز هستند که وظیفه‌شان ارائه جزئیات بیشتری در مورد هر طبقه است.
- طبقه‌ها، در مقایسه با مفاهیم، انتزاعی‌تر بوده و سطحی بالاتر را نشان می‌دهند. آن‌ها از طریق همان فرایند تحلیلی انجام مقایسه برای برجسته‌سازی شباهت‌ها و تفاوت‌ها که در سطح پایین‌تر برای تولید مفاهیم استفاده شد، تولید می‌شوند. طبقه‌ها «شالوده» ساختن نظریه هستند و ابزاری فراهم می‌کنند که به‌وسیله آن نظریه می‌تواند یکپارچه شود.

➢ گام ۲: کدگذاری محوری

مرحله دوم کدگذاری که به آن کدگذاری محوری گفته می‌شود، پژوهشگر یکی از طبقه‌ها را به‌عنوان طبقه محوری انتخاب کرده، آن را تحت عنوان پدیده محوری در مرکز فرایند، مورد کاوش قرار داده و ارتباط سایر طبقه‌ها را با آن مشخص می‌کند.

➢ گام ۳: کدگذاری انتخابی (گزینشی)

روند انتخاب مقوله اصلی به‌طور منظم و سیستماتیک آن با سایر مقوله‌ها، اعتبار بخشیدن به روابط، و پر کردن جاهای خالی با مقولاتی که نیاز به اصلاح و گسترش دارند. این روند شامل چند گام می‌باشد:

اولین گام متضمن توضیح خط اصلی داستان است. گام دوم ربط دادن مقولات تکمیلی برگرد مقوله اصلی با استفاده از یک پارادایم (که در کدگذاری محوری توصیف شده است). گام سوم مرتبط ساختن مقولات به یکدیگر در سطح بعدی است. گام چهارم به تأیید رساندن آن روابط در قبال داده‌هاست. آخرین قدم تکمیل مقولاتی است که اصلاح و یا نیاز به بسط و گسترش دارند. براین اساس و با توجه به اهداف تحقیق، پژوهشگر کدهای محوری را در قالب دسته‌های مشخص دسته‌بندی نمود.تئوری پرداز، یکی از طبقه‌های حاصل از کدگذاری باز را انتخاب کرده، آن را به‌عنوان پدیده محوری در الگوی کدگذاری محوری استفاده می‌کند.

در مرحله سوم، به‌منظور اولویت‌بندی ابعاد تأثیرگذار از ابزار پرسشنامه(محقق ساخته) و روش دیمتل، استفاده شد.

در این پژوهش به‌منظور اولویت‌بندی ابعاد تأثیرگذار بر مدیریت جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی جمهوری اسلامی ایران، از روش دیمتل استفاده شد.

جدول ۱: ابزارهای گردآوری اطلاعات روش تجزیه تحلیل، جامعه و روش انتخاب افراد به تفکیک هر مرحله

مرحله	روش و ابزار جمع‌آوری داده	روش تحلیل	جامعه و روش انتخاب افراد
شناسایی عوامل مدیریت جنگ‌های نامتقارن بر اساس ارزش‌های ایرانی اسلامی	مطالعه کتابخانه‌ای/ روش اسنادی	کیفی/ از طریق گرندد تئوری	جامعه تحقیق: مستندات، متون و مدارک مرتبط با جنگ‌های نامتقارن روش انتخاب نمونه: روش نمونه‌گیری هدفمند قضاوتی
	روش میدانی/ مصاحبه	کیفی/ از طریق گرندد تئوری	جامعه تحقیق: صاحب‌نظران، متخصصین دانشگاهی و نیز افرادی که سابقه حضور در میدان‌های جبهه و جنگ. روش انتخاب مشارکت‌کنندگان: روش نمونه‌گیری هدفمند قضاوتی (۹ نفر)
اولویت‌بندی ابعاد	روش میدانی/ پرسشنامه	کمی/ دیمتل	جامعه تحقیق: صاحب‌نظران، متخصصین دانشگاهی و نیز افرادی که سابقه حضور در میدان‌های جبهه و جنگ. روش انتخاب مشارکت‌کنندگان: روش نمونه‌گیری هدفمند قضاوتی (۹ نفر)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

یافته‌ها پژوهش

بخش اول: تحلیل اسنادی

در این مرحله، برای انتخاب نمونه از مقالاتی معتبر، کتاب‌ها و سایت‌های و مرتبط با اهداف تحقیق استفاده‌شده است و با استفاده از اسناد و متون انتخاب‌شده کدگذاری اولیه انجام شد که در ادامه تشریح شده است:

کدگذاری اولیه- تحلیل اسنادی

کدگذاری باز یا اولیه، جزئی از تحلیل است که با تحلیل دقیق داده‌ها، نام‌گذاری و طبقه‌بندی کردن داده‌ها انجام می‌شود. برای طبقه‌بندی دقیق مفاهیم در مقوله‌ها، ابتدا باید هر مفهوم، بعد از تفکیک، برچسب بخورد و داده‌های خام به‌وسیله بررسی دقیق متن اسناد و یادداشت‌های زمینه‌ای، مفهوم‌سازی شوند. گام بعدی در کدگذاری باز کشف مقوله‌ها است. وقتی در داده‌ها پدیده‌های خاصی مشخص شد آنگاه می‌توان مفاهیم را بر محور آن‌ها گروه‌بندی کرد. این کار تعداد واحدهایی را که باید با آن‌ها کار شود کاهش می‌دهد. روند طبقه‌بندی مفاهیم را که به نظر می‌رسد به پدیده‌های مشابه ربط پیدا می‌کند، مقوله پردازی یا مقوله‌بندی می‌نامند. به مقوله‌ای که کدهای (برچسب‌های) مرتبط را در برمی‌گیرد یک نام مفهومی داده می‌شود. باید توجه داشت که مقوله تعیین‌شده، می‌بایست انتزاعی‌تر از اسامی مفاهیمی (برچسب‌ها) باشد که مجموعه آن‌ها، مقوله را تشکیل می‌دهد. مفاهیم جدید که در اسناد جدید شناسایی شدند به مقوله‌های شناسایی‌شده اضافه شدند تا زمانی که مقوله‌ها به حد اشباع تئوریکی رسیدند. در صورت ضرورت، بعضی از مقوله‌ها تغییر نام پیدا کردند و ارتباط بین مقوله‌ها و مفاهیم اولیه، شکل گرفتند. بر همین اساس، طی کدگذاری باز، ۴۲۳ مورد به‌عنوان شواهد گفتاری شناسایی‌شده از متن اسناد که به تعداد ۱۰ مورد در جدول(۲) اشاره‌شده است:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول۲: شواهد گفتاری مستخرج از اسناد موردبررسی و کدهای اولیه

کدگذاری باز یا اولیه		مفاهیم/ شواهد گفتاری	منبع
کنترل محیط	۸	در شرایط بحرانی و جنگ‌های نامتقارن استفاده از شیوه‌های کنترل محیطی و اختصاصی در شرایط عادی نمی‌تواند به‌اندازه کافی پاسخگو باشد و گاهی عملی نیز نمی‌باشد. برای این شرایط آموزش‌های مداوم و تخصصی سربازان، می‌توان از تکنیک خاصی بهره‌مند شد که امروزه در دنیا به سیستم‌های حفاظت فردی معروف است.	خوبدل(۱۳۸۶)
ابتکار، غیرمترقبه بودن، انطباق	۱	دکترین نامتقارن باید قابلیت ایجاد چهار ویژگی ذاتی را به هنگام کاربرد اصول آن دارا باشند تا بتوانند به نیازهای عملیاتی نیروها در یک فضا و محیط نامتقارن پاسخ دهند: ۱.عدم قطعیت؛۲.ابتکار؛ ۳.غیرمترقبه بودن و ۴.انطباق.	کرفلد(۱۳۸۶)
نظام آموزشی، منابع سازمانی، شکل سازمانی	۲	با توجه به اثربخشی، مقرون‌به‌صرفه بودن بهره‌گیری از دکترین نظامی کارگزار محور در جنگ‌های نامتقارن راهبردها و سیاست‌های توسعه سبک رهبری، نظام آموزشی، ابزارها، تجهیزات، شکل سازمانی و منابع سازمانی نیروهای مسلح کشور تدوین گردند.	دانش آشتیانی(۱۳۸۸)
فناوری	۳	به‌کارگیری رویکردهای غیرقابل‌پیش‌بینی یا غیرمتعارف به‌منظور خنثی نمودن یا تضعیف قوای دشمن و درعین‌حال بهره‌برداری از نقاط آسیب‌پذیر از طریق فناوری‌های غیرقابل‌انتظار یا روش‌های مبتکرانه.	پیری(۱۳۹۶)
مدیریت درمان	۴	درمان و مراقبت از مصدومین در جنگ‌ها و حوادث تروریستی امروزی نیازمند رویکردهای اختصاصی و مدرن در مدیریت مصدومین است.	رئیس زاده و کرمعلی(۱۳۹۷)
سازمان‌دهی	۵	جنگ نامتقارن جنگی است که طرفین درگیر نه‌تنها آرایش و تاکتیک مناسبی با یکدیگر ندارند، بلکه	پیری(۱۳۸۶)

		درنبرد با یکدیگر از روش‌های خاص و منحصربه‌فردی استفاده می‌کنند.	
سازمان‌دهی	۶	عدم برابری، عدم همترازی نظامی میان طرف‌های درگیر در یک صحنه جنگ.	پیری(۱۳۹۶)
خط‌مشی‌گذاری، نقاط قوت و ضعف،استراتژی‌های راهبردی	۷	درگیری خارج از اصل و قاعده پذیرفته‌شده در جنگ‌های نامتقارن و ضربه به دشمن از طریق شناسایی نقاط ضعف و آسیب‌پذیر آن.	پیری(۱۳۹۶)
خط‌مشی‌گذاری، روحیه	۸	جنگ نامتقارن یعنی برخورد منطقی با شرایط، زمانی که می‌دانیم به‌هیچ‌وجه نمی‌توان از طرق مرسوم و شیوه‌های جنگ متقارن(کلاسیک) دشمن را مغلوب کرد. انتخاب نبرد نامتقارن منطقی‌ترین شیوه است.	پیری(۱۳۹۶)
فناوری اطلاعات، شبکه‌سازی، خط‌مشی‌گذاری.	۹	با توجه به عوامل مداخله‌گر شامل فناوری اطلاعات و ارتباطات و آماد و پشتیبانی، شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌ها در راستای شکل‌گیری و یا خنثی‌سازی دکترین نظامی کارگزار محور در تدوین و ایجاد سیاست‌های دفاعی و امنیتی موردتوجه قرار گیرند.	مکنزی(۱۳۸۲)
امکانات و تجهیزات	۱۰	در جنگ نامتقارن هیچ‌چیز به‌طور کامل قابل پیش‌بینی نیست، زیرا جنگ نامتقارن، جنگی نامنظم با شیوه‌های نامشخص و روش‌های نامعین است که نمی‌توان آن را با تکیه و بر امکانات و تجهیزات معمول محاسبه نمود.	پیری(۱۳۹۶)

کدگذاری اولیه- تحلیل مصاحبه‌ها

طی کدگذاری باز، ۹۰ مورد به‌عنوان شواهد گفتاری شناسایی شده از مصاحبه‌های انجام‌شده که در جدول (۳) تعداد ۱۵ مورد از کدها آورده شده است.

جدول۳: شواهد گفتاری و کدهای اولیه مستخرج از مصاحبه‌ها

کدگذاری باز یا اولیه		مفاهیم/ شواهد گفتاری	مصاحبه
ـ وسعت سرزمین و نیروی انسانی ـ خشونت سیاسی یک دولت	۱	عواملی که باعث ایجاد جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی می‌شوند: ۱-تحمیل نظرات یک دولت قوی به یک دولت و کشور ضعیف ۲- خواسته‌های نابجای کشور قوی از دولت ضعیف۳- قدرت نظامی یک کشور قوی نسبت به قدرت نظامی یک دولت ضعیف ۴-وسعت سرزمینی و نیروی انسانی نسبت به سرزمین دیگر۵-خشونت سیاسی یک دولت قوی نسبت به یک دولت ضعیف.	
ـ نیروی انسانی آموزش‌دیده	۲	دوران ۸ ساله دفاع مقدس را می‌توان در زمره جنگ‌های نامتقارن دسته‌بندی نمود: با توجه به تعریف جنگ نامتقارن این جنگ در زمره‌ی جنگ‌های نامتقارن قرارمی گیرد زیرا کشور عراق هم ازلحاظ تجهیزاتی و نبردی انسانی (عده وعده) نسبت به ما قوی‌تر بود، دومین دلیل کشور عراق از حمایت‌های نظامی و تجهیزاتی دو قدرت بزرگ دنیا یعنی بلوک غرب و شرق برخوردار بود.	
ـ استفاده از پدافند غیرعامل ـ مردمی کردن جنگ همراه با آموزش ـ استفاده از جغرافیای منطقه علیه دشمن	۳	استراتژی‌های مؤثر در مدیریت جنگ‌های نامتقارن در حوزه نیروهای مردمی: فرسایشی کردن جنگ، استفاده از پدافند غیرقابل، مردمی کردن جنگ همراه با آموزش برای آن‌ها گرفتن تلفات نیروی انسانی از دشمن، استفاده از جغرافیای منطقه علیه دشمن.	
ـ انعطاف‌پذیری در انجام تاکتیک‌ها	۴	استراتژی‌های مدیریت جنگ‌های نامتقارن نسبت به سایر استراتژی‌ها موفق‌تر: تجربه جنگ‌های گذشته‌ی یک کشور قوی با یک کشور ضعیف‌تر، کم‌هزینه بودن و به‌صرفه بودن تجهیزات مورداستفاده در این درگیری‌ها، قابلیت انعطاف در انجام تاکتیک‌ها .	

ـ تولید سلاح و تجهیزات با محوریت جنگ نامتقارن	۵	نقش حوزه دفاعی نیروهای نظامی در جنگ‌های نامتقارن: تولید سلاح و تجهیزات با محوریت و موضوعیت جنگ نامتقارن.
ـ نیروی انسانی آموزش‌دیده ـ تجهیزات و سلاح مجهز	۶	بزرگ‌ترین چالش‌های پیش روی اجرای موفقیت‌آمیز مدیریت جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی: نبود نیروی انسانی آموزش‌دیده، نبود تجهیزات و سلاح مختص استفاده در جنگ‌های نامتقارن
ـ نگاه علمی به جنگ نامتقارن ـ ساخت تجهیزات مختص این حوزه ـ آموزش نیروی انسانی	۷	مدیریت جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی: ما با توجه به دشمنانمان که ازلحاظ عده وعده از ما قوی‌تر هستند باید نگاه ما باید نگاه علمی به جنگ نامتقارن باشد و علاوه بر آموزش نفرات و ساخت تجهیزات مختص این حوزه، شهرسازی ما هم باید بر همین موضوع پدید آیند.
ـ واکنش سریع در برابر حملات دشمن ـ پراکندگی درصحنه نبرد ـ نیروی انسانی آموزش‌دیده	۸	شرایط زمینه‌ای مؤثر در جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی عبارت‌اند از: واکنش سریع در برابر حملات دشمن- کمتر به عوامل پیشمان در مقایسه با جنگ متقارن، خسارات و تلفات کمتر نسبت به جنگ کلاسیک ، پراکندگی درصحنه نبرد- کوچکی واحدهای درگیر در طرف ضعیف‌تر- پارتیزانی بودن این شیوه جنگ‌ها.
ـ خشونت سیاسی یک دولت ـ تجهیزات سبک و به‌روز	۹	عواملی که باعث ایجاد جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی می‌شوند شامل عدم داشتن آرایش و تاکتیک متناسب با طرفین درگیر در جنگ - شیوه‌های غیرمعمول و کلاسیک در جنگ‌ها- عدم برابری عده وعده خصوصاً ازنظر عده (نابرابری تجهیزاتی و جنگ‌افزاری)- برتری مطلق یک‌طرف درگیر برطرف دیگر- به‌عبارت‌دیگر عدم هم‌ترازی نظامی بین طرفین درگیر در یک صحنه جنگ، از عواملی هستند که طرف ضعیف‌تر ازنظر توان رزنی را به سمت نقاط ضعف طرف قوی‌تر سوق می‌دهد و سعی در آسیب رساندن و پیروزی بر دشمن با شیوه‌های غیرمعمول است و برای غلبه بر

		قوای دشمن با بهره‌گیری از نقاط آسیب‌پذیر آن سوق می‌دهد.
ـ محیط‌های غامض و پیچیده در این صحنه ـ وسعت صحنه نبرد ـ غیرقابل‌پیش‌بینی بودن تاکتیک‌ها ـ کاربرد قدرت رزمی غیرمنتظره	۱۰	بزرگ‌ترین چالش‌های پیش روی اجرای موفقیت‌آمیز مدیریت جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی: محیط‌های غامض و پیچیده در این صحنه- وسعت صحنه نبرد- غیرقابل پیش بی بودن تاکتیک‌ها و تکنیک‌ها برتری اصل غافلگیری بر دیگر اصول، عمیق بودن مناطق پدافندی- کاربرد قدرت رزمی غیرمنتظره- پیچیدگی اطلاعات در این حوزه .
ـ کاربرد قدرت رزمی غیرمنتظره	۱۱	جنگ و یتنام را می‌توان یکی از اولین جنگ‌های نامتقارن دانست که آمریکا در آن شکست خورد. جنگ اسرائیل و حزب‌الله لبنان که اسراییل ناموفق بود در جنگ. جنگ ایران و عراق را می‌توان یکی از بزرگ‌ترین جنگ‌های نامتقارن در دنیای معاصر دانست که عراق به اهدافش نرسید و ایران از آن جنگ سربلند بیرون آمد .در طول تاریخ پیامبر را با برد المهر شهر از این مصادیق جنگ نامتقارن ازنظر عده و عده نیز بسیارمی باشد که مجال بحث در این زمینه از حوصله این پرسش‌نامه خارج است.
ـ قدرت‌های سیاسی- اقتصادی ـ سطوح عملیاتی و تاکتیکی	۱۲	با توجه به اینکه جنگ‌ها تحمیل اراده یک کشور به کشور دیگر است و برخورد خشونت‌آمیز قدرت‌های ملی دو کشور نسبت به همدیگر است و قدرت‌های سیاسی - اقتصادی- اجتماعی فرهنگی نیز در جنگ درگیر می‌شوند لذا هدایت جنگ نامتقارن تنها به عهده نیروهای مسلح نیست و بلکه آن‌ها در نوک پیکان قرار دارند و دیگر عواملی که مطرح شد در پشتیبانی از جنگ شرکت خواهند داشت و حتی می‌توانند نقش اسامی در پیروزی را نیز ایفاء کنند، برای مثال در طول دوران دفاع مقدس این پیوند قوی بین همه مسائل سیاسی، اقتصادی -فرهنگی و بسیج مردمی و حتی نظامی و غیرنظامی باعث شد که در سطوح مختلف خصوصاً سطوح

		استراتژیک ، سطوح عملیاتی و تاکتیکی با به‌کارگیر صحیح و به‌موقع آن‌ها مؤثر باشد.
ـ آموزش عمومی به توده‌های بسیج عمومی	۱۳	نیروها نظامی نقش مؤثری در جنگ‌های نامتقارن دارند: در حوزه آموزش عمومی به توده‌های بسیج مردمی، تهیه بنیه دفاعی، شناخت جغرافیای علمی منطقه عملیات- توسعه ماشین‌آلات جنگی، مرکز مدیریت و هدایت جنگ.
ـ هدایت و رهبری جنگ	۱۴	بزرگ‌ترین چالش‌های پیش روی اجرای موفقیت‌آمیز مدیریت جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی: ناهمترازی در حوزه تجهیزات- ناهمترازی در حوزه علمی جنگ - هدایت و رهبری جنگ.
ـ مدیریت همه‌جانبه جنگ	۱۵	مستندات جنگ‌های نامتقارن در کشور می‌تواند در عرصه‌های مختلف مدیریتی کشور به دلایل ذیل بسیار مؤثر است: انتقال تجربه در هر سطحی موجب ارتقاء می‌باشد -جنگ بالاترین سطح بحران در هر کشور یا منطقه می‌باشد پس هیچ بحران مدیریتی بالاتر از این بحران نیست -مدریت جنگ مدیریتی همه‌جانبه که قابل‌تعمیم به سایر مدیریت‌ها می‌باشد - مدیریه جنگ در حقیقت سیادت و صیانت مرزها و هویت‌های بالقوه و بالفعل جامعه است -رشد و ارتقاء سطح بالایی از همدلی و همگرایی در جنگ‌ها قابل‌تعمیم به همه عرصه‌های مدیریت می‌باشد.

کدگذاری محوری

در ادامه و برحسب روش گرندد تئوری؛ پس از تعیین کدهای اولیه (مرحله قبل)، نسبت به تعدیل کدهای اولیه و سپس، تخصیص کدهای باقی‌مانده در د سته‌بندی‌های بزرگ‌تر و در قالب کدگذاری محوری، اقدام گردید. بر این ا ساس، ضمن مشخص کردن ارتباط بین کدهای اولیه شناسایی‌شده، کدهای محوری شناسایی شد.

کدگذاری گزینشی

در این مرحله، با توجه به اهداف تحقیق، پژوهشگر کدهای محوری شناسایی‌شده در مرحله قبل را در قالب دسته‌های مشخص دسته‌بندی نمود.

با توجه به نتایجِ کدگذاری گزینشـــی ابعاد زیر ازجمله ابعاد تأثیرگذار بر مدیریت جنگ‌های نامتقارن هستند:

-توانمندی‌های اطلاعاتی

-تجهیزات

- آموزش

- قدرت نظامی

-عوامل فردی- روان‌شناختی

-عوامل مدیریتی

- قابلیت خلق نوآوری در عملیات نظامی

- دانش و آگاهی در حوزه جنگ‌های نامتقارن

-موقعیت جغرافیایی

- عوامل اجتماعی و فرهنگی

- عوامل اقتصادی

- عوامل سیاسی

ارزیابی و اولویت‌بندی ابعاد پژوهش با استفاده از روش دیمتل

در این پژوهش، به‌منظور تعیین میزان اهمیت و اولویت‌بندی ابعاد شناسایی‌شده از مرحله کیفی از پرسشنامه و تکنیک دیمتل استفاده گردید. در ادامه مراحل انجام گزارش‌شده است:

گام ۱: تشکیل ماتریس ارتباط مستقیم(M)

برای شناسایی الگوی روابط میان n معیار ابتدا یک ماتریس n×n تشکیل می‌شود. تأثیر عنصر مندرج در هر سطر بر عناصر مندرج در ستون در این ماتریس درج می‌شود. اگر از دیدگاه بیش از یک نفر استفاده شود، هریک از خبرگان باید ماتریس موجود را تکمیل کنند. سپس از میانگین ساده نظرات استفاده می‌شود و ماتریس ارتباط مستقیم X تشکیل داده می‌شود.

$$X = \begin{bmatrix} 0 & \cdots & x_{n1} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{1n} & \cdots & 0 \end{bmatrix}$$

جدول (۴)ماتریس ارتباط مستقیم که همان مقایسات زوجی خبرگان(نه نفر) هست را نشان می‌دهد.

جدول ۴: جدول ماتریس ارتباط مستقیم(میانگین نظرات خبرگان)

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9	C10	C11	C12
C1	0	2/556	2/333	1/333	3/333	2/222	2/889	3	2/333	1/667	2/556	3/667
C2	1/444	0	2/111	2	2/778	2/111	1/778	2/556	3	2/556	2	2/778
C3	3/444	1/889	0	2/111	2/111	2	2/667	2/444	2/444	2/778	2/222	3/333
C4	3	1/889	2/667	0	1/889	2/333	2/444	2/556	3	2/444	2/333	2/111
C5	2/556	2/778	2/222	1/778	0	2/222	2/111	2/556	2/667	2/111	2/222	2/444
C6	3/444	3/556	2/222	2/444	1/889	0	2/333	3/778	2/667	2/889	3/111	2/333
C7	1/778	2/444	2/889	2	2/778	2/778	0	2/444	3	3	2/778	2/333
C8	2/333	2	1/667	2/222	2/556	2/667	3/556	0	2/333	2/111	2/444	3
C9	1/667	2/556	2	2/556	1/889	2/778	2/222	2/333	0	1/889	2/444	2
C10	2/444	2/778	2/667	3/333	2/667	2/111	2/667	2/333	2/111	0	2/333	2/556
C11	2/444	2/778	2/889	1/778	2/556	2/778	3	2/111	2/889	1/889	0	2/333
C12	2/667	2/889	2/111	2/444	2/667	2/444	3/444	2/222	2	2/667	3/222	0

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

گام ۲: نرمال کردن ماتریس ارتباط مستقیم

برای نرمال‌سازی ابتدا جمع تمامی سطرها و ستون‌های ماتریس ارتباط مستقیم محاسبه می‌شود. بزرگ‌ترین عدد مجموع سطرها و ستون‌ها با k نمایش داده خواهد شد. برای نرمال‌سازی باید تک‌تک درایه‌های ماتریس ارتباط مستقیم بر k تقسیم شود.

$$k = max\left\{max\sum_{j=1}^{n} x_{ij}, \sum_{i=1}^{n} x_{ij}\right\}$$

$$N = \frac{1}{k} * X$$

جدول ۵: جدول ماتریس ارتباط مستقیم نرمال شده

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9	C10	C11	C12
C1	0	0/083	0/076	0/043	0/109	0/072	0/094	0/098	0/076	0/054	0/083	0/12
C2	0/047	0	0/069	0/065	0/091	0/069	0/058	0/083	0/098	0/083	0/065	0/091
C3	0/112	0/062	0	0/069	0/069	0/065	0/087	0/08	0/08	0/091	0/072	0/109
C4	0/098	0/062	0/087	0	0/062	0/076	0/08	0/083	0/098	0/08	0/076	0/069
C5	0/083	0/091	0/072	0/058	0	0/072	0/069	0/083	0/087	0/069	0/072	0/08
C6	0/112	0/116	0/072	0/08	0/062	0	0/076	0/123	0/087	0/094	0/101	0/076
C7	0/058	0/08	0/094	0/065	0/091	0/091	0	0/08	0/098	0/098	0/091	0/076
C8	0/076	0/065	0/054	0/072	0/083	0/087	0/116	0	0/076	0/069	0/08	0/098
C9	0/054	0/083	0/065	0/083	0/062	0/091	0/072	0/076	0	0/062	0/08	0/065
C10	0/08	0/091	0/087	0/109	0/087	0/069	0/087	0/076	0/069	0	0/076	0/083
C11	0/08	0/091	0/094	0/058	0/083	0/091	0/098	0/069	0/094	0/062	0	0/076
C12	0/087	0/094	0/069	0/08	0/087	0/08	0/112	0/072	0/065	0/087	0/105	0

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

گام ۳: محاسبه ماتریس ارتباط کامل

بعد از محاسبه ماتریس‌های نرمال، ماتریس روابط کل فازی با توجه به رابطه زیر به دست می‌آید .

$$T = \lim_{k \to +\infty} (N^1 + N^2 + \cdots + N^k)$$

به‌عبارتی‌دیگر ابتدا یک ماتریس همانی n×n تشکیل می‌دهیم، سپس این ماتریس همانی را منهای ماتریس نرمال کرده و ماتریس حاصل را معکوس می‌کنیم. ماتریس نرمال در ماتریس حاصل‌ضرب می‌شود تا ماتریس ارتباط کامل به دست آید.

$$T = N \times (I - N)^{-1}$$

ماتریس همانی یا یکه ماتریسی است که تمامی درایه‌های آن غیر از قطر اصلی صفر است. جدول(۶) ماتریس ارتباط کامل را نشان می‌دهد.

جدول ۶: جدول ماتریس ارتباط کامل

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9	C10	C11	C12
C1	0/604	0/706	0/648	0/582	0/708	0/662	0/736	0/72	0/704	0/635	0/697	0/751
C2	0/591	0/568	0/586	0/551	0/632	0/602	0/641	0/646	0/662	0/604	0/621	0/663
C3	0/699	0/679	0/571	0/599	0/667	0/649	0/723	0/697	0/699	0/659	0/68	0/735
C4	0/669	0/661	0/634	0/519	0/642	0/641	0/697	0/682	0/697	0/633	0/665	0/682
C5	0/634	0/664	0/6	0/554	0/562	0/617	0/664	0/659	0/665	0/603	0/639	0/668
C6	0/759	0/79	0/697	0/663	0/723	0/648	0/779	0/799	0/771	0/721	0/767	0/773
C7	0/666	0/709	0/67	0/609	0/697	0/684	0/655	0/711	0/729	0/679	0/708	0/72
C8	0/656	0/672	0/613	0/592	0/668	0/657	0/735	0/612	0/686	0/631	0/676	0/712
C9	0/585	0/631	0/571	0/554	0/594	0/607	0/639	0/627	0/559	0/573	0/62	0/627
C10	0/68	0/712	0/66	0/641	0/69	0/66	0/73	0/703	0/7	0/585	0/691	0/721
C11	0/668	0/702	0/655	0/587	0/676	0/669	0/727	0/686	0/711	0/633	0/61	0/704
C12	0/702	0/735	0/661	0/631	0/708	0/687	0/77	0/717	0/715	0/682	0/734	0/663

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

گام ۴: محاسبه ماتریس ارتباط داخلی

برای محاسبه ماتریس روابط داخلی باید ارزش آستانه محاسبه شود. با این روش می‌توان از روابط جزئی صرف‌نظر کرده و شبکه روابط قابل‌اعتنا یا و همان نقشه شبکه روابط (NRM)را ترسیم کرد. تنها روابطی که مقادیر آن‌ها در ماتریس T از مقدار آستانه بزرگ‌تر باشد در NRM نمایش داده خواهد شد. برای محاسبه مقدار آستانه روابط کافی است تا میانگین مقادیر ماتریس T محاسبه شود. بعدازآنکه شدت آستانه تعیین شد، تمامی مقادیر ماتریس T که کوچک‌تر از آستانه باشد صفر شده یعنی آن رابطه علی در نظر گرفته نمی‌شود.

مقدار آستانه در این تحقیق برابر ۰/۶۶۵ است. تمامی مقادیر ماتریس T که کوچک‌تر از ۰/۳۴۹ باشند، یعنی آن رابطه علی در نظر گرفته نمی‌شود. بر این اساس، روابط معنی‌دار ابعاد تحقیق، به‌صورت جدول (۷) است.

جدول ۷: روابط معنی‌دار(متقابل)

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9	C10	C11	C12
C1	0	0/706	0	0	0/708	0	0/736	0/72	0/704	0	0/697	0/751
C2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
C3	0/699	0/679	0	0	0/667	0	0/723	0/697	0/699	0	0/68	0/735
C4	0/669	0	0	0	0	0	0/697	0/682	0/697	0	0	0/682
C5	0	0	0	0	0	0	0	0	0/665	0	0	0/668
C6	0/759	0/79	0/697	0	0/723	0	0/779	0/799	0/771	0/721	0/767	0/773
C7	0/666	0/709	0/67	0	0/697	0/684	0	0/711	0/729	0/679	0/708	0/72
C8	0	0/672	0	0	0/668	0	0/735	0	0/686	0	0/676	0/712
C9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
C10	0/68	0/712	0	0	0/69	0	0/73	0/703	0/7	0	0/691	0/721
C11	0/668	0/702	0	0	0/676	0/669	0/727	0/686	0/711	0	0	0/704
C12	0/702	0/735	0	0	0/708	0/687	0/77	0/717	0/715	0/682	0/734	0

با توجه به جدول (۷) و به‌طور مثال ، ابعاد توانمندی‌های اطلاعاتی- C1 بر ابعاد تجهیزات(C2)، ویژگی‌های فردی- روان‌شناختی(C5)، قابلیت خلق نوآوری در عملیات نظامی(C7)، دانش و آگاهی در حوزه جنگ‌های نامتقارن(C8)، موقعیت جغرافیایی(C9)، عوامل اقتصادی(C11) و نیز عوامل سیاسی(C12)، اثر می گذارد.

گام ۵: خروجی نهایی و ایجاد نمودار علی

گام بعدی به دست آوردن مجموع سطرها و ستون‌های ماتریس T است. مجموع سطرها (D) و ستون‌ها (R) با توجه به فرمول‌های زیر به دست می‌آورده می‌شود.

$$D = \sum_{j=1}^{n} T_{ij}$$
$$R = \sum_{i=1}^{n} T_{ij}$$

سپس با توجه به D و R ، مقادیر D+R و D-R را به دست می‌آورده می‌شود که به ترتیب نشان‌دهنده میزان تعامل و قدرت تأثیرگذاری عوامل هستند. خروجی نهائی در جدول (۸) آمده است.

جدول۸: خروجی نهایی

		R	D	D+R	D-R
توانمندی‌های اطلاعاتی	C1	7/915	8/154	16/069	0/239
تجهیزات	C2	8/23	7/368	15/598	-0/862
آموزش	C3	7/565	8/056	15/621	0/492
قدرت نظامی	C4	7/082	7/821	14/903	0/74
ویژگی‌های فردی- روان‌شناختی	C5	7/968	7/531	15/499	-0/437
ویژگی‌های مدیریتی	C6	7/783	8/891	16/674	1/108
قابلیت خلق نوآوری در عملیات نظامی	C7	8/497	8/237	16/733	-0/26
دانش و آگاهی در حوزه جنگ‌های نامتقارن	C8	8/258	7/91	16/168	-0/348
موقعیت جغرافیایی	C9	8/298	7/187	15/486	-1/111
عوامل اجتماعی و فرهنگی	C10	7/638	8/172	15/81	0/534
عوامل اقتصادی	C11	8/107	8/028	16/135	-0/079
عوامل سیاسی	C12	8/42	8/404	16/824	-0/015

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Error! Reference source not found. نیز الگوی روابط معنی‌دار(متقابل) را نشان می‌دهد. این الگو در قالب یک نمودار هست که در آن محور طولی مقادیر D + R و محور عرضی بر اساس D - R می‌باشد. موقعیت و روابط هر عامل با نقطه‌ای به مختصات (D + R, D - R) در دستگاه معین می‌شود.

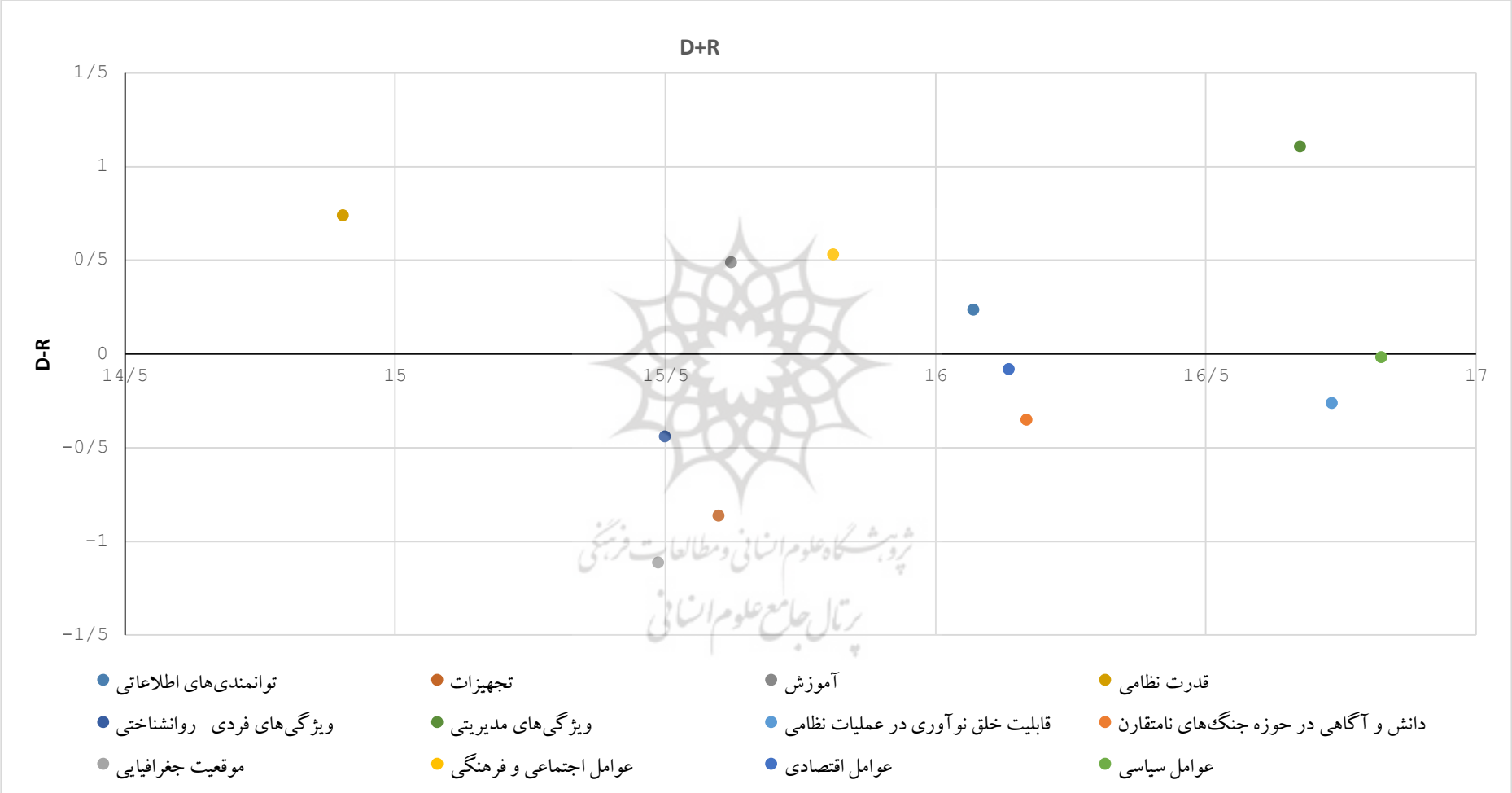

شکل ۱: مختصات ابعاد پژوهش با توجه به *D-R،D+R*

در ادامه، با توجه به رابطه ۷ و ۸، ابعاد مدیریت جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی اولویت‌بندی شدند.

جدول ۹: اولویت‌بندی ابعاد

شاخص		ωi	Wi	اولویت
عوامل سیاسی	c12	16/82	0/088	1
قابلیت خلق نوآوری در عملیات نظامی	c7	16/736	0/087	2
ویژگی‌های مدیریتی	c6	16/711	0/087	3
دانش و آگاهی در حوزه جنگ‌های نامتقارن	c8	16/172	0/084	4
عوامل اقتصادی	c11	16/135	0/084	5
توانمندی‌های اطلاعاتی	c1	16/071	0/084	6
عوامل اجتماعی و فرهنگی	c10	15/819	0/083	7
آموزش	c3	15/629	0/082	8
تجهیزات	c2	15/622	0/082	9
موقعیت جغرافیایی	c9	15/525	0/081	10
ویژگی‌های فردی- روان‌شناختی	c5	15/505	0/081	11
قدرت نظامی	c4	14/921	0/078	12

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

با توجه به نتایج (۹)، عوامل سیاسی، بالاترین اولویت را در میان تمامی ابعاد به خود اختصاص داده است و عامل قابلیت خلق نوآوری در عملیات نظامی، ویژگی‌های مدیریتی، دانش و آگاهی در حوزه جنگ‌های نامتقارن، عوامل اقتصادی، توانمندی‌های اطلاعاتی، عوامل اجتماعی و فرهنگی، آموزش، تجهیزات، موقعیت جغرافیایی، ویژگی‌های فردی-روان‌شناختی و نیز قدرت نظامی، به ترتیب در اولویت دوم تا دوازدهم قرار گرفتند.

نتیجه‌گیری

از ویژگی‌های ممتاز این پژوهش این است عواملی را در حوزه مدیریت جنگ‌های نامتقارن ارائه داده است که حاصل جهان‌بینی الهی امام خمینی(ره) و خلاقیت فرماندهان و مدیران عرصه‌های مختلف دفاع مقدس است و از یکسو با علم و دانش روز بشری سروکار دارد و از سویی دیگر بافرهنگ و ارزش‌های دینی و ملی جمهوری اسلامی ایران سازگاری و ارتباطی تنگاتنگ دارد و برخلاف الگوهای موجود در حوزه‌ی مدیریت که منبعث از ارزش‌ها و پارادایم‌های حاکم بر غرب و متناسب با جوامع و سازمان‌های غربی می‌باشند و سنخیت کمتری با جامعه‌ی اسلامی ایران که ارزش‌های دینی و اسلامی بر آن حاکم است دارد، می‌تواند در شرایط فعلی تحریم‌ها، محدودیت‌ها و وضعیت نابسامان کنونی هم راهنما و الگویی اصولی برای دفاع از کشور و همچنین در مدیریت نامتقارن اقتصادی، فرهنگی و..... به‌کاررفته شود و برای حل مشکلات و مسائل امروزی در سازمان‌ها راهکارهایی بومی ارائه نماید.

از دیگر ویژگی‌های این پژوهش جایگاه ارزش‌های اسلامی ایرانی در حوزه دفاعی است که این پژوهش را از سایر پژوهش‌های مدیریت در جنگ‌ها جدا می‌سازد. لذا شیوه مدیریت مؤثر؛ شیوه‌ای است که با محیط و سایر متغیرهای سازمانی سازگار باشد تا از این طریق بیشترین کارایی حاصل شود. بخش‌هایی از مدیریت جنگ نامتقارن که تطبیق آن با سایر الگوهای مدیریتی مشکل است و قابل الگوبرداری نیست؛ که لازم بکارگیری جنگ نامتقاران در کشورما و شکل گیری بر اساس انگیزه‌های الهی است و این بخشی است که باید در فضای آکادمیک الگوسازی شده و به دیگر کشورها در حوزه نظری و عملی ارائه شود که این امر می‌تواند در حوزه تئوری‌های مدیریت گفتار جدیدی باشد. عوامل شناسایی‌شده به‌عنوان عواملی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی _ ایرانی و مردمی ، باوجود وجوهای مشترک، از جنبه‌هایی، از دیگر الگوهای مدیریتی متمایز است.

به‌طور کلی، برای حداکثر استفاده از مقدورات و امکانات عناصر مختلف واحدهای رزمی، پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی در عملیات مبتنی بر دفاع مردمی، ضرورت ترکیب عناصر مطروحه در این تحقیق و تلفیق رسته‌هایی مانند پیاده با تانک، توپخانه، پدافند هوایی، ادوات و ضد زره باهم و تشکیل سازمانی نسبتاً خودکفا و خوداتکا در رزم به‌صورت تیم یا گروه رزمی مختلط و تقویت‌شده با نیروهای مردمی آموزش‌دیده که بتوانند در شرایط سخت بدون وابستگی به رده مافوق، به مأموریت دفاعی خود ادامه دهند، اجتناب‌ناپذیر است. ترکیب این عوامل و نیروها در قالب یگان‌های دفاعی باقابلیت خوداتکایی در رزم به‌تناسب وظایف مورد انتظار از هر رده و با توجه به مقدورات و قابلیت‌های رزمی عناصر فوق تعیین می‌گردد. بنابراین، سازمان رزمی یک یگان، با توجه به مأموریت واگذارشده، نیروهای موجود باقابلیت دفاع همه‌جانبه مردمی و خودکفایی در رزم، وضع زمین منطقه عملیات و وضع دشمن تعیین می‌شود. افزون بر این، با توجه به سیر تحول در ماهیت جنگ احتمالی آینده و جایگزینی رویکرد نبرد نامتقارن به‌جای نبرد متقارن و حسب ضرورت ناشی از آن مبنی بر بازنگری در دکترین نبرد و تبیین اصول و قواعد اساسی رزم، متناسب با نیازهای واقعی صحنه نبرد احتمالی آینده و همچنین با توجه به موارد پیش‌گفته و عوامل شناسایی‌شده در پژوهش حاضر؛ می‌توان این‌گونه تبیین نمود که به دلیل اینکه کاربرد بخشی از اصول و دکترین نبرد موجود با رویکرد هم‌تراز، پاسخ گوی کامل نیازهای عملیاتی یگان‌های نظامی در عرصه طرح‌ریزی و هدایت صحنه نبرد در جنگ احتمالی آینده در یک محیط نامتقارن با رویکرد دفاع همه‌جانبه نمی‌باشد؛ لذا، با توجه به لزوم توجه به توانمندی‌های اطلاعاتی، تجهیزات، آموزش و قدرت نظامی به‌عنوان مجموعه علل و شرایطی فیزیکی غیرانسانی که بانظم و قاعده خاصی چارچوب و قالب مدیریت پنهان جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی را می‌سازند؛ در صورت فراهم بودن عواملی همچون ویژگی‌های فردی- روان‌شناختی، ویژگی‌های مدیریتی، قابلیت خلق نوآوری در عملیات نظامی، دانش و آگاهی در حوزه جنگ‌های نامتقارن از یک‌سو؛ در کنار توجه به موقعیت جغرافیایی، عوامل اجتماعی و فرهنگی، عوامل اقتصادی، عوامل سیاسی از سوی دیگر؛ مدیریت مناسب جنگ‌های نامتقارن بر اساس ارزش‌های اسلامی ایرانی، تحقق خواهد یافت.

این پژوهش با روش آمیخته به استخراج عوامل با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده از تحلیل کیفی پرداخته و سپس، اولویت‌بندی ابعاد را انجام داده است. همچنین، رجوع به مکاتب

انجام تحقیقات کیفی، نظیر استفاده از نظریه داده بنیاد یکی دیگر از مواردی بوده است که به انجام این پژوهش جهت داده است و موجب تفاوت آن با تحقیقات قبلی شده است. افزون بر این، تحقیقات قبلی که عمدتاً با استفاده از روش‌های تحقیق کمی و عموماً با ارجاع به مقاله‌های مبنای لاتین انجام‌شده‌اند، غیربومی بوده و درنتیجه، تحقیق حاضر به لحاظ مصاحبه با خبرگان، بومی و مبتنی برساخت نظریه شکل یافته از درون جوامع هدف داخل ایران است. یکی دیگر از مهم‌ترین جنبه‌های ارائه این مدل، توسعه نوآوری، تأکید بر درون‌زایی، بومی و سازگار بودن آن با حقایق، واقعیت‌ها و آرمان‌های ملی برخاسته از راهبردهای امام خامنه‌ای و اسناد راهبردی نظام می‌باشد.

بررسی پیشینه تحقیقات داخلی و خارجی نشان می‌دهد، تحقیقی که به شناسایی مدیریت جنگ‌های نامتقارن بر اساس ارزش‌های اسلامی ایرانی بپردازد، یافت نمی‌شود. بااین‌وجود تحقیق حاضر به جهت پرداختن به مبحث جنگ‌های نامتقارن با تحقیقات داخلی ملکی(۱۴۰۱)، ظریف منش(۱۴۰۰)، غلامی(۱۳۹۸)، نوری و معتمدیان(۱۳۹۸)، نصیر(۱۳۹۷)، ایزدی آرا (۱۳۹۷)، مرتضویان فارسانی و آقابالازاده (۱۳۹۷)، سعادتی(۱۳۹۶)، غفوری و صادقی(۱۳۹۶)، حبیبی (۱۳۹۱)، سنبلی (۱۳۸۸)، دهقان و مرادی(۱۳۸۸) و نیز تحقیقات محققین خارجی همچون آمارا سینگه(۲۰۲۲)، هو بز[2] و همکاران(۲۰۲۲)، آتور[3](۲۰۲۱)، کافوریو[4](۲۰۱۸)، لل[5](۲۰۱۴)، کوکس (۲۰۱۲)، بلانک(۲۰۰۶) همسو است. درمجموع آنچه از جمع‌بندی پژوهش‌های موجود در این زمینه برمی‌آید این است که با توجه به اینکه هیچ‌کدام از پژوهش‌های مذکور، چه پژوهش‌های داخلی و چه پژوهش‌های خارجی به شکلی که در این پژوهش به مبحث جنگ‌های نامتقارن نگاه می‌شود، توجه نگردیده است؛ بنابراین این پژوهش ازلحاظ هدف‌گذاری و جنبه جدید بودن گزاره‌های خود به‌مانند هیچ پژوهش دیگری نیست اما در هدف کلی، این پژوهش با اهداف کلی پژوهش‌های الکیس[6] و همکاران(۲۰۲۲)، گالیلی و شوارتز[7](۲۰۲۱) و نیز تحقیق محمدی نجم(۱۳۸۸)، به جهت پرداختن به حوزه دفاعی نیروهای مردمی در مدیریت جنگ‌های نامتقارن، همپوشانی دارد. درحالی‌که تحقیقات

1 Amarasinghe
2 Hobbs
3 Author
4 Caforio
5 Lele
6 Halkis
7 Galily, Daniel & Schwartz

مذکور، توانایی تجزیه‌وتحلیل مناسب متغیرها و ارائه مدل مناسب مدیریت جنگ‌های نامتقارن را نداشتند.

محدودیت‌ها و پیشنهادها پژوهش

در این پژوهش مشخص نبودن مرز دقیق بین جنگ سازمان‌یافته و جنگ نامتقارن است به این معنی که در یک جنگ سازمان‌یافته و یا نامتقارن هم‌زمان طرفین تخاصم می‌توانند به‌صورت ترکیبی از هر دو شیوه استفاده کنند که میزان و نسبت استفاده ترکیبی برای هریک از طرفین به‌طور دقیق مشخص نیست. در یک جنگ سازمان‌یافته یا متعارف کمتر پیش می‌آید که طرفین دعوا از قدرت نظامی و تجهیزات یکسانی برخوردار باشند. محدودیت دیگر در رابطه با موضوع پژوهش بحث کمبود منابع و مرجع در حوزه مسائل مربوط به ایالت متحده (آمریکا شناسی) و جنگ‌های این کشور که عمده جنگ‌های نامتقارن در برابر تجاوزات آمریکا صورت گرفته است از موضوع پژوهش می‌باشد به این معنی که برای نمونه حجم منابع موجود در زمینه جنگ عراق و افغانستان به‌مراتب بیشتر از منابع مربوط به جنگ ویتنام و بالکان است.

گستره زمانی موضوع پژوهش از جنگ داخلی آمریکا در قرن ۶۱ تا جنگ‌های عراق و افغانستان که آثار آن هنوز در محیط بین‌الملل و منطقه مشهود می‌باشد نیز پژوهشگر را مجبور کرده تا از میان آثار و منابع متفاوت که هرکدام قسمتی از پژوهش را پوشش می‌دهند دست به انتخاب بزند و بدین ترتیب با طیف وسیعی از منابع در قبال کلیت پژوهش مواجه می‌باشد. تعاریف گسترده و بعضاً متناقض از جنگ نامتقارن که طیف وسعی از جنگ‌های انتقام‌جویانه، چریکی، عملیات روانی و ....را در برمی‌گیرد و هر نویسنده و صاحب‌نظر با اولویت بخشیدن به قسمتی از جنگ نامتقارن بر پیچیدگی این مفهوم افزوده است.

بااین‌حال پژوهشگر کوشیده است تا با استناد به تعاریف جامع ،برای طیف‌های مختلف این جنگ شاهد تاریخی بیاورد تا بتواند حجم پیچیدگی‌ها را کاهش دهد.همچنین: با توجه به اینکه موضوع جنگ موضوعی نظامی و ماهیت محرمانه دارد(طبقه‌بندی بودن اسناد ازلحاظ نوع دسترسی به آن‌ها) و کمبود منابع و پژوهش‌های علمی در دسترس و پراکندگی جامعه‌ی آماری (خبرگان دانشگاهی، مدیران و کارشناسان حوزه نیروهای مسلح است که توزیع و گردآوری پرسشنامه‌ها را دشوار می‌سازد.

بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

- شناسایی اثرگذاری و اثرپذیری هر یک از عوامل مؤثر بر مدیریت جنگ‌های نامتقارن با رویکرد آینده‌پژوهی در مدیریت جنگ‌های نامتقارن
- بهره‌گیری مناسب از شرایط جغرافیایی و استفاده صحیح از زمین منطقه‌ی نبرد به جهت مردمی کردن دفاع (مقاومت و دفاع مردمی) در عرض و عمق واحد جغرافیای کشور و منطقه؛
- دفاع موزاییکی و عمیق غیرخطی با تکیه‌بر نیروهای مردمی آموزش‌دیده در برابر تهاجم مسطح و عمیق غیرخطی دشمن؛
- تحلیل اهمیت-عملکرد هر یک از عوامل مؤثر بر مدیریت جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی
- ارزیابی ابعاد شناسایی‌شده در هر پارادایم با روش‌هایی همچون: دنپ، بهترین-بدترین، فرایند سلسله مراتبی فازی و ...
- استفاده از سایر روش‌های طراحی مدل مانند: مدل‌سازی‌سیستم‌های نرم، مدل-سازی ساختاری-تفسیری برای طراحی و تدوین الگوی مناسب مدیریت جنگ‌های نامتقارن در حوزه دفاعی نیروهای مردمی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع:

خسروی، فریدون، تجبر، نیما(۱۳۹۶). گروهان هوانیروز در نبرد ناهمتراز، انتشارات دانشگاه افسری امام علی (ع).

درودیان ، محمد(۱۳۹۱)جنگ بازیابی ثبات، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات، جنگ، چاپ پنجم.

طهماسبی، سیامک ، اصلی پور، حسین و فرتوکزاده، حمیدرضا و بوشهری، علیرضا،(۱۳۹۶)، سیاست‌گذاری صنعتی جهت ارتقای قابلیت‌های صنایع دفاعی راهبردی تابستان ۱۳۹۶ ، راهبرد دفاعی، دوره ۱۵، شماره ۲، ۱۶۵-۱۹۹، https://journals.sndu.ac.ir/article_۱۰۲.html.

عباسی،حسن ،(۱۳۹۲) دکترین شمشیر داموکلس در جنگ نامتقارن غزه ، شبکه چهار، برنامه راز، دوم آذر.

غلامی، حسین(۱۳۹۸). بررسی تأثیر به‌کارگیری شیوه‌های جنگ ناهمطراز در مقابله با تهدیدات از منظر سردار سرلشگر پاسدار شهید حاج حسین همدانی. مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر » پاییز و زمستان ۱۳۹۸ - شماره ۳ ، ۲۰۱- ۲۱۸. https://ensani.ir/fa/article/۴۴۰۸۹۰

قنبر لو، عبدالله(۱۳۹۱). فرهنگ راهبردی و دفاع ملی مطالعه موردی جنگ تحمیلی، فصلنامه مطالعات راهبردی پاییز ۱۳۹۱، سال پانزدهم شماره سوم. https://quarterly.risstudies.org/article_T 31-50.html۲۶۰۱

مرتضویان فارسانی، سید علی، آقابالازاده، علی‌اصغر(۱۳۹۷). دکترین نظامی کارگزارمحور شیوه‌ای نوین در جنگ‌های نامتقارن. مطالعات دفاعی استراتژیک پاییز ۱۳۹۷ ، سال شانزدهم شماره ۷۳ ، ۴۷ -۶۲ https://journals.sndu.ac.ir/article ۲۷۹.html.

نصیر، حمید(۱۳۹۷). جایگاه جنگ نامتقارن در راهبرد امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران .پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.

Barzegar, Keyhan (2008), Iran, New Iraq and the Persian Gulf Political Security Architecture, the Iranian Journal of International Affairs, Vol. XX, No.1, winter 2007-08, PP. 93-110.

Sohrewordi, S, H,S and Qayyum, S (2021). Paraplegic Dimensions of Asymmetric Warfare: A Strategic Analysis of Resilience Policy Plan. Strategic Studies. 41. 34-47. 10.53532/ss.041.03.0045 , https://www.jstor.org/stable/48732278

Hunter, Shireen (2017), Irans Geopolitical predicament and its consequences, Lobe Log.com. https://lobelog.com/irans-geopolitical-predicament-and-its-consequences/

Galily, Daniel & Schwartz, David. (2021). From “Shock and Awe” to Asymmetric Warfare in Modern Military Warfare. Open Journal for Studies in History. 4. 85-92. 10.32591/coas.ojsh.0402.04085g. https://centerprode.com/ojsh/ojsh0402

Lele, A. (2014). Asymmetric Warfare: A state vs non-state conflict. OASIS, (20), 97-111. https://www.redalyc.org/pdf/531/53163822007

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی